

การเปรียบเทียบโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน ในเขตอำเภอและนอกเขตอำเภอ จังหวัดขอนแก่น

A Comparative Study of Urban and Suburban School Lunch Programs in Khon Kaen Province

พรรณณี บัญชรหัตถกิจ (Pannee Banchonhattakit)*

สมชาย นาทะพินธุ์ (Somchai Nathapinthu)*

จุฬารณีย์ โสตะ (Chulaporn Sota)*

พูนผล ผลบุญตา (Poonpol Polbunta)**

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อเปรียบเทียบผลการดำเนินโครงการอาหารกลางวัน และวิธีดำเนินโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน ระหว่างโรงเรียนในเขตอำเภอและนอกเขตอำเภอ จังหวัดขอนแก่น เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ ศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา 40 โรงเรียน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม โรงเรียนในเขตอำเภอ และโรงเรียนนอกเขตอำเภอ เก็บข้อมูลในช่วงเดือน ม.ค.-ก.พ. 2542 จากผู้บริหารและครูอาจารย์ กลุ่มละ 120 คน นักเรียนกลุ่มละ 200 คน ผลการวิจัย พบว่า ผลการดำเนินโครงการอาหารกลางวัน ระหว่างโรงเรียนในเขตอำเภอและนอกเขตอำเภอ จัดได้อย่างต่อเนื่อง ร้อยละ 75.00 และร้อยละ 78.33 ตามลำดับ จัดได้ครอบคลุมนักเรียนทุกคนในโรงเรียนร้อยละ 73.33 และร้อยละ 83.33 ตามลำดับ นักเรียนได้รับประทานอาหารกลางวันทุกวัน ร้อยละ 48.00 และร้อยละ 50.50 ตามลำดับ นักเรียนมีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ ร้อยละ 10.88 และร้อยละ 14.36 ตามลำดับ โรงเรียนพึ่งพาตนเองไม่ได้ ร้อยละ 70.00 และร้อยละ 65.00 ตามลำดับไม่เคยได้รับการนิเทศงาน ร้อยละ 68.33 และร้อยละ 60.83 ตามลำดับ โรงเรียนมีการจัดโครงการเกษตรเพื่อการเรียนการสอนแต่ไม่เพียงพอในการนำมาทำอาหารกลางวัน ทั้งนี้ขึ้นกับปัจจัยด้านพื้นที่และปัจจัยด้านน้ำใช้ รูปแบบการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนส่วนใหญ่ทั้งสองกลุ่มเป็นแบบผสมผสาน โรงเรียนนอกเขตอำเภอส่วนใหญ่ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการมากกว่าในเขตอำเภอ ปัญหาในการดำเนินโครงการอาหารกลางวัน คือปัญหาด้านงบประมาณอยู่ในระดับมากทั้งสองกลุ่มในเขตอำเภอ หมายถึง อยู่ห่างจากสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอในรัศมีไม่เกิน 10 กิโลเมตรและ/หรือ อยู่ในเขตสุขาภิบาลนอกเขตอำเภอ หมายถึง อยู่ห่างจากสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอในรัศมี 10 กิโลเมตรขึ้นไปและ/หรืออยู่นอกเขตสุขาภิบาล

Abstract

This study aimed to describe the comparative product, context, input, and process of school lunch programs between urban and suburban schools in Khon Kaen Province. This study was a survey research. There were 40 schools divided into 2 groups, urban and suburban schools. Data Collecting was 120 headmasters and teachers, and 200 students in 20 schools. Using questionnaires, in-depth interview, observation and weight measurement. The results could be summarized as follows : Product of school lunch programs between Urban and Suburban could be continued 75.00% and 78.33%. The insufficient students were 73.33 % and 83.33 %. Students received 200 day 48.00 % and 50.50 %. This study detected students underweight 10.88 % urban, 14.36 % suburban and could not self reliance 70.00 % and 65.00 %. School lunch programs in urban and suburban never supervised 68.33 % and 60.83 %. Both provided lunch was integrated methods. A few community participated of school lunch programs, suburban more participation than urban. Factors to be success school lunch program depend on budget, teachers, students, headmasters, management and water. The most of problem was the lacking of budget.

คำสำคัญ : โครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน

Keyword : School lunch programs

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาสุขศึกษา คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

**ศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดขอนแก่น

1. บทนำ

จากสภาพปัญหาเด็กวัยเรียนมีภาวะการเจริญเติบโตยังไม่ได้เกณฑ์มาตรฐานร้อยละ 12 ซึ่งเป็นผลมาจากการขาดสารอาหาร เช่น ขาดโปรตีน และพลังงาน โรคขาดสารไอโอดีน ซึ่งแสดงออกด้วยโรคคอพอก ร้อยละ 9.8 โรคโลหิตจางจากธาตุเหล็ก ร้อยละ 12.9 เด็กเหล่านั้นกระจายอยู่ทั่วไปในเขตเมืองและนอกเขตเมือง ส่วนใหญ่เป็นเด็กยากจนมีความขาดแคลนหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านอาหารกลางวัน ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญยิ่งประการหนึ่งที่ทำให้ร่างกายและสติปัญญาไม่พัฒนาเท่าที่ควร จากการสำรวจภาวะโภชนาการในปีการศึกษา 2535 พบว่า นักเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ มีภาวะทุพโภชนาการ ร้อยละ 13.40

ในจังหวัดขอนแก่น จากข้อมูลต้นปีการศึกษา 2539 พบว่า นักเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น (สพจ.ขอนแก่น) มีภาวะทุพโภชนาการ ร้อยละ 14.07 (หน่วยศึกษานิเทศก์ สพจ.ขอนแก่น, 2539) และจากรายงานประจำปี 2540 จังหวัดขอนแก่น ข้อมูลภาวะโภชนาการของนักเรียนประถมศึกษา ภาคต้น ปีการศึกษา 2540 พบว่า มีนักเรียนที่มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ ร้อยละ 17.99 (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น, 2541) ซึ่งเป็นปัญหาที่สืบเนื่องมาจาก นักเรียนกลุ่มนี้ได้รับอาหารกลางวันไม่เพียงพอทั้งปริมาณและคุณภาพ

กระทรวงศึกษาธิการได้จัดตั้งกองทุนเพื่อโครงการอาหารกลางวัน ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2535 ถึงปี 2538 รัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณเป็นเงินอุดหนุนเพื่อนำไปจัดหาอาหารกลางวันให้แก่ นักเรียนระดับประถมศึกษาเป็นจำนวนเงิน 30 ล้านบาท 220 ล้านบาท 1,332.8 ล้านบาท และ 2,071.6 ล้านบาท ตามลำดับ (สำนักงานโครงการอาหารกลางวัน, 2538) โดยคณะกรรมการการบริหารกองทุนฯ ไม่ได้จำกัดให้โรงเรียนดำเนินการจัดโครงการอาหารกลางวันวิธีการใดเป็นการเฉพาะ แต่ให้โรงเรียนแต่ละแห่งดำเนินการได้ตามความพร้อมและความเหมาะสมแต่ต้องให้นักเรียน

ได้รับประทานอาหารกลางวันที่มีปริมาณและคุณภาพ เท่ามูลค่าของเงิน 6 บาท ตลอดปีการศึกษา (200 วัน) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้นักเรียนก่อนประถมศึกษา และประถมศึกษา มีอาหารกลางวันที่มีคุณค่าทางโภชนาการรับประทานทุกวัน และเน้นให้โรงเรียนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาการงานและพื้นฐานอาชีพ ซึ่งเกี่ยวข้องกับงานบ้านและงานเกษตร เพื่อนำผลผลิตมาใช้ในโครงการอาหารกลางวัน (สปจ.ขอนแก่น, 2539) สำนักงานโครงการอาหารกลางวัน กระทรวงศึกษาธิการ พบปัญหาการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันไม่เหมาะสม หากมีข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันที่เหมาะสมกับสภาพโรงเรียนทั้งในเขตอำเภอและนอกเขตอำเภอ จะทำให้โรงเรียนจัดโครงการอาหารกลางวันอย่างมีประสิทธิภาพและพึงพาตนเองได้อย่างเหมาะสม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย มีดังนี้

- 1) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบผลการดำเนินโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน ระหว่างโรงเรียนในเขตอำเภอ และนอกเขตอำเภอ จังหวัดขอนแก่น
- 2) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบวิธีการดำเนินการโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน ระหว่างโรงเรียนในเขตอำเภอ และนอกเขตอำเภอ จังหวัดขอนแก่น

2. วิธีการศึกษา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยอาศัยรูปแบบการศึกษาเชิงวิเคราะห์แบบตัดขวาง (Cross-sectional Analytic Study) กลุ่มตัวอย่างเป็นโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น โดยวิธีสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) อย่างมีหลักเกณฑ์ เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่มที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา เป็นแบบสอบถาม สำหรับผู้บริหารโรงเรียนและครูอาจารย์ แบบสอบถามนักเรียน แนวคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึกสำหรับผู้บริหาร

หรือครูอาจารย์ที่เป็นหัวหน้าโครงการ แบบสังเกต และ ตารางเก็บข้อมูลซึ่งนำหน้าและอายุของนักเรียน การตรวจสอบเครื่องมือ ให้ผู้ทรงคุณวุฒิที่ชำนาญด้านการสร้างแบบสอบถาม ด้านอนามัยโรงเรียน และด้านโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน รวม 5 ท่าน ตรวจสอบความครอบคลุมและความชัดเจนด้านเนื้อหา แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข หลังจากนั้นได้นำไปทดลองใช้กับโรงเรียนที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อทดสอบความเป็นปรนัย ความชัดเจนด้านเนื้อหาและความเหมาะสมด้านภาษา แล้วนำมาแก้ไขอีกครั้งหนึ่งก่อนนำไปใช้จริง

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์ด้วยคอมพิวเตอร์ โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for Window และ Epi Info หาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่าง 2 กลุ่ม โดยใช้ t-test

กรอบแนวคิดของการวิจัย (*Conceptual framework*) ในการเปรียบเทียบโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน ใช้การประเมินผลทั้งระบบ โดยอาศัยแบบจำลอง CIPP (*CIPP Model*) ของ D.L.Stufflebeam มาประยุกต์ใช้ในการเปรียบเทียบโครงการอาหารกลางวันในเขตอำเภอและโรงเรียนนอกเขตอำเภอ 4 ด้าน คือ สภาพแวดล้อม (*Context*) ปัจจัยนำเข้า (*Input*) กระบวนการ (*Process*) และผลผลิต (*Product*) (Whorthen and Sanders, 1973)

3. ผลการวิจัย

3.1 ผลการดำเนินโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน ระหว่างโรงเรียนในเขตอำเภอและนอกเขตอำเภอ จัดโครงการฯ ได้อย่างต่อเนื่อง ร้อยละ 75.00 และร้อยละ 78.33 ตามลำดับ จัดครอบคลุมนักเรียนทุกคนในโรงเรียนร้อยละ 73.33 และร้อยละ 83.33 ตามลำดับ มีนักเรียนได้รับประทานอาหารกลางวันทุกวัน ร้อยละ 48.00 และ ร้อยละ 50.50 ตามลำดับ นักเรียนทั้งสองกลุ่มได้รับบริการคุณภาพอาหารแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) ในเรื่อง อาหารมี

คุณค่าทางโภชนาการ และอาหารสะอาด โดยพบว่าโรงเรียนในเขตอำเภอมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าโรงเรียนนอกเขตอำเภอทั้งสองเรื่องที่กำลังกล่าวมา นักเรียนทั้งสองกลุ่มได้รับการฝึกสุขนิสัยในการรับประทานอาหารกลางวันแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) ในเรื่อง ล้างมือก่อนรับประทานอาหาร การแปรงฟันหลังอาหารและเก็บจานชามภายหลังรับประทานอาหารเสร็จ โดยพบว่าโรงเรียนนอกเขตอำเภอมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าโรงเรียนในเขตอำเภอทั้งสองเรื่องที่กำลังกล่าวมา โรงเรียนทั้งสองกลุ่มดูแลสุขภาพโภชนาการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) ในเรื่อง ผู้จำหน่ายอาหารสวมหมวกคลุมผม ผู้จำหน่ายอาหารตัดเล็บสั้นและสะอาด และผู้จำหน่ายอาหารสวมผ้ากันเปื้อน โดยพบว่าโรงเรียนในเขตอำเภอมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าโรงเรียนนอกเขตอำเภอทั้งสองเรื่องที่กำลังกล่าวมา ความเพียงพอของงบประมาณที่จัดสรรให้กับนักเรียนที่มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์คนละ 6 บาทต่อวัน (200 วัน) ทั้งสองกลุ่ม งบประมาณไม่เพียงพอ ร้อยละ 84.17 และร้อยละ 80.00 ตามลำดับ มีนักเรียนที่มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ร้อยละ 10.88 และร้อยละ 14.36 ตามลำดับ เมื่อทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของนักเรียนที่มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน จำแนกตามอำเภอ ระหว่างโรงเรียนในเขตอำเภอและนอกเขตอำเภอพบว่า โรงเรียนในเขตอำเภอและนอกเขตอำเภอ นักเรียนที่มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) จำนวน 14 อำเภอ จาก 20 อำเภอ ส่วนแนวโน้มการพึ่งพาตนเอง พบว่าโรงเรียนช่วยเหลือตนเองไม่ได้ถึง ร้อยละ 70.00 และร้อยละ 65.00 ตามลำดับ ซึ่งจะต้องพึ่งพางบประมาณจากส่วนราชการเป็นหลัก

3.2 วิธีดำเนินโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน ระหว่างโรงเรียนในเขตอำเภอและนอกเขตอำเภอ พบว่า นโยบายในการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนทั้งสองกลุ่ม ส่วนใหญ่เข้าใจนโยบายการจัดโครงการฯ ระดับปานกลาง ร้อยละ 60.00 และร้อยละ 64.17 ตามลำดับ ทั้งสองกลุ่มไม่เคยได้รับการนิเทศงานเกี่ยวกับโครงการอาหารกลางวัน ร้อยละ 68.33 และร้อยละ 60.83 ตามลำดับ ส่วนใหญ่ครูอาจารย์ทั้งสอง

กลุ่มเห็นว่าปัญหาภาวะวิกฤติเศรษฐกิจมีผลกระทบต่อ การดำเนินโครงการฯ ระดับมาก ร้อยละ 58.33 และ ร้อยละ 65.00 ตามลำดับ วัตถุประสงค์ในการจัด โครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน อยู่ในระดับมากที่สุด 4 ข้อ คือ เป็นนโยบายจากส่วนกลาง ให้นักเรียนมีอาหาร กลางวันรับประทานทุกคน ช่วยเหลือนักเรียนยากจน และต้องการลดปัญหานักเรียนที่มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ โดยเฉพาะวัตถุประสงค์ในเรื่อง การช่วยเหลือนักเรียนที่ ยากจน ให้ความสำคัญมากที่สุดทั้งสองกลุ่ม ซึ่งตรงกับ วัตถุประสงค์ของการจัดโครงการอาหารกลางวันใน วิทยาลัย ครูอาจารย์ทั้งสองกลุ่มมีประสบการณ์เกี่ยวกับ โครงการอาหารกลางวัน ร้อยละ 80.83 และร้อยละ 77.50 ตามลำดับ ครูอาจารย์ทั้งสองกลุ่มมีความรู้ระดับ ปานกลาง ร้อยละ 65.00 และร้อยละ 63.33 ตาม วิทยาลัยในเขตอำเภอ ได้รับงบประมาณจากทาง ราชการและโรงเรียนจัดหาเอง ร้อยละ 44.17 ส่วน วิทยาลัยนอกเขตอำเภอ แหล่งเงินทุนส่วนใหญ่มาจาก ทางราชการอย่างเดียว ร้อยละ 52.10 นอกเหนือจาก งบจากทางราชการแล้ว ส่วนใหญ่ได้มาจากเงินบริจาค จากบุคคลภายนอก ร้อยละ 53.67 และร้อยละ 68.52 ตามลำดับ ส่วนเงินทุนหมุนเวียนที่ใช้ในโครงการอาหาร กลางวัน วิทยาลัยในเขตอำเภอและนอกเขตอำเภอ ส่วน ใหญ่ มีเงินทุนหมุนเวียน 5,000 ถึง 10,000 บาท ร้อย ละ 25.00 และร้อยละ 27.50 วิทยาลัยจัดโครงการ เกษตรเพื่อการเรียนการสอน แต่นำมาใช้ประโยชน์ต่อ โครงการอาหารกลางวันเป็นส่วนน้อย พบว่า วิทยาลัยในเขตอำเภอและนอกเขตอำเภอมีการนำพืช ผลจากโครงการเกษตรเพื่อการเรียนการสอนมาทำ อาหารกลางวัน สูงกว่าวิทยาลัยในเขตอำเภอ จะเห็นได้ว่า วิทยาลัยที่จะจัดโครงการเกษตรได้จะต้องมีปัจจัยด้าน พื้นดินและปัจจัยด้านน้ำใช้อย่างเพียงพอ ความเพียงพอ ของน้ำใช้ พบว่า วิทยาลัยทั้งสองกลุ่มมีน้ำใช้เพียงพอ ร้อยละ 75.00 และร้อยละ 80.00 ตามลำดับ ซึ่งปัจจัย ดังกล่าวมีผลต่อโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ขั้นตอนการดำเนินงานในโครงการอาหารกลางวันวิทยาลัย ทั้งสองกลุ่มมีการจัดโครงการอาหารกลางวันอยู่ในระดับ สม่่าเสมอ 5 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนเตรียมอาหารการ

ประกอบอาหาร การรับประทานอาหาร การเก็บและล้าง และการจัดการ ทั้งสองกลุ่มส่วนใหญ่จัดโครงการฯ เป็น แบบผสมผสาน กล่าวคือ วิทยาลัยทำอาหารให้เด็กที่ ชาติแคลนรับประทานอาหารฟรี วิทยาลัยทำกับข้าว 1 อย่างให้ฟรี นักเรียนนำอาหารมาจากบ้านและซื้อ อาหารที่โรงเรียน รูปแบบอาหารกลางวันทั้งสองกลุ่มจัด เป็นแบบอาหารจานเดียว ร้อยละ 67.00 และร้อยละ 50.00 ตามลำดับ การบริหารจัดการโครงการอาหาร กลางวัน ทั้งสองกลุ่มมีการสำรวจข้อมูลก่อนดำเนิน โครงการฯ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P>0.05$) ส่วนใหญ่สำรวจในเรื่องปัญหาเด็กขาด สารอาหารเป็นอันดับแรก ร้อยละ 28.15 และ 27.15 ตามลำดับ ทั้งสองกลุ่มมีการแต่งตั้งคณะกรรมการฯ ร้อยละ 90.00 และร้อยละ 93.33 ตามลำดับ มีการ ประชุมคณะกรรมการดำเนินงานโครงการฯ ร้อยละ 83.33 และร้อยละ 86.83 ตามลำดับ ส่วนใหญ่ทั้งสอง กลุ่มจัดประชุมภาคเรียนละ 1 ครั้ง ร้อยละ 75.00 และ ร้อยละ 65.05 ตามลำดับ มีการกำหนดเป็นแผน ระยะสั้น 1 ปี ร้อยละ 75.00 และร้อยละ 74.07 ตาม ลำดับ และส่วนใหญ่มีการวางแผนโดยเขียนโครงการฯ เป็นลายลักษณ์อักษร ร้อยละ 65.00 ทั้งสองกลุ่มเท่ากัน วิทยาลัยในเขตอำเภอ ส่วนใหญ่ผู้ให้การสนับสนุนใน ระดับมาก คือ ผู้บริหารโรงเรียน ครูอาจารย์ และ นักเรียน ส่วนผู้ปกครองให้การสนับสนุนระดับปานกลาง องค์กรชุมชนให้การสนับสนุนในระดับน้อย และไม่มี การสนับสนุนเป็นส่วนใหญ่เท่ากัน ส่วนวิทยาลัยนอก เขตอำเภอ ส่วนใหญ่ผู้ให้การสนับสนุนในระดับมาก คือ ผู้บริหารโรงเรียน ครูอาจารย์ ผู้ปกครอง นักเรียนและ องค์กรชุมชน เมื่อทดสอบความแตกต่างทางสถิติ ระหว่างวิทยาลัยในเขตอำเภอและนอกเขตอำเภอ พบว่า ผู้ให้การสนับสนุนและให้ความร่วมมือในการดำเนิน โครงการฯ ที่เป็นผู้ปกครอง องค์กรชุมชนและนักเรียน ระหว่างวิทยาลัยในเขตอำเภอและนอกเขตอำเภอ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<0.05$) โดย ค่าเฉลี่ยของวิทยาลัยนอกเขตอำเภอสูงกว่าวิทยาลัยใน เขตอำเภอ ส่วนผู้ให้การสนับสนุนที่เป็นผู้บริหารและครู อาจารย์ ทั้งสองกลุ่มไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

ทางสถิติ ($p>0.05$) โรงเรียนในเขตอำเภอและนอกเขตอำเภอ มีการประเมินผลโครงการฯ ที่เป็นผู้ปกครอง องค์กรชุมชน และนักเรียน ระหว่างโรงเรียนในเขตอำเภอและนอกเขตอำเภอ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<0.05$) โดยเฉลี่ยของโรงเรียนนอกเขตอำเภอสูงกว่าโรงเรียนในเขตอำเภอ ส่วนผู้ให้การสนับสนุนที่เป็นผู้บริหารและครูอาจารย์ ทั้งสองกลุ่มไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p>0.05$) โรงเรียนในเขตอำเภอและนอกเขตอำเภอ มีการประเมินผลโครงการฯ ระดับปานกลาง ร้อยละ 50.00 และร้อยละ 53.33 ตามลำดับ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินโครงการอาหารกลางวัน พบว่า โรงเรียนในเขตอำเภอ ส่วนใหญ่ชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการฯ แต่โรงเรียนนอกเขตอำเภอชุมชนมีส่วนร่วมบ้างแต่มีน้อย เมื่อทดสอบความแตกต่างทางสถิติ ของการมีส่วนร่วมของชุมชนระหว่างโรงเรียนในเขตอำเภอและนอกเขตอำเภอ พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<0.05$) ใน 4 เรื่อง คือ ชาวบ้านหรือผู้ปกครองมาช่วยทำอาหารกลางวันโดยไม่คิดค่าจ้าง ชุมชนนำผลผลิตมาสมทบ ชุมชนให้ข้อเสนอแนะหรือเสนอความคิด และชุมชนร่วมตัดสินใจในโครงการฯ โดยค่าเฉลี่ยของโรงเรียนนอกเขตอำเภอสูงกว่าโรงเรียนในเขตอำเภอทั้ง 4 เรื่องที่กล่าวมาแล้ว ส่วนเรื่องชุมชนบริจาคเงินกองทุนฯ ทั้งสองกลุ่มไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p>0.05$) ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน ระดับมากทั้งสองกลุ่ม คือ เงินจากกองทุนโครงการฯ การได้รับความร่วมมือจากครูอาจารย์ การได้รับความร่วมมือจากนักเรียน ผู้บริหาร เห็นความสำคัญของโครงการฯ ผู้บริหารสนับสนุนติดตามดูแลโครงการฯ การบริหารจัดการโครงการฯ น้ำดื่ม น้ำใช้ และการเสียสละของคณะครูอาจารย์ ปัญหาต่างต่าง ๆ ในการดำเนินโครงการอาหารกลางวัน ระหว่างโรงเรียนในเขตอำเภอและนอกเขตอำเภอ ส่วนใหญ่ทั้งสองกลุ่ม พบปัญหาด้านงบประมาณอยู่ในระดับมาก

4. สรุป วิจัยารณ์ผล และข้อเสนอแนะ

4.1 ความเข้าใจนโยบายของครูอาจารย์ในการจัดโครงการอาหารกลางวัน ระหว่างโรงเรียนในเขตอำเภอและนอกเขตอำเภออยู่ในระดับปานกลาง สามารถที่จะเน้นให้ครูอาจารย์เข้าใจนโยบายในระดับที่สูงขึ้น โดยจัดประชุมและแถลงนโยบายให้ครูอาจารย์เข้าใจทุกปีการศึกษา เพื่อเป็นการทบทวนความเข้าใจด้านนโยบายการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน

4.2 การนิเทศงานเกี่ยวกับโครงการอาหารกลางวัน ระหว่างโรงเรียนในเขตอำเภอและนอกเขตอำเภอ ไม่เคยได้รับการนิเทศงานฯ เป็นส่วนใหญ่ รองลงไปได้รับปีละ 1 ครั้ง ซึ่งนับว่าน้อยเกินไป ผู้บริหารของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรได้จัดแผนการนิเทศฯ อย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง

4.3 วัตถุประสงค์ในการจัดโครงการอาหารกลางวัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์สำคัญที่ว่าเพื่อช่วยเหลือนักเรียนที่ยากจนหรือขาดแคลนให้มีอาหารกลางวันรับประทานอาหารทุกคน โรงเรียนควรจัดอาหารกลางวันให้เฉพาะนักเรียนที่ยากจนขาดแคลนหรือมีน้ำหนักรต่ำกว่าเกณฑ์ก่อน มิใช่จัดให้กับนักเรียนในโรงเรียนทุกคน โดยแจ้งให้ผู้ปกครองนักเรียนเข้าใจวัตถุประสงค์และข้อจำกัดดังกล่าว และในการคัดเลือกนักเรียนยากจนหรือขาดแคลนจะต้องมีหลักเกณฑ์ที่ชัดเจน

4.4 ประสบการณ์และความรู้ของครูอาจารย์ มีผลต่อการดำเนินโครงการฯ ซึ่งมีอยู่ในระดับปานกลาง ทางโรงเรียนควรให้ครูอาจารย์ ได้ศึกษาอบรมเพิ่มเติมความรู้เกี่ยวกับการจัดโครงการอาหารกลางวัน ตลอดจนการบริหารจัดการโครงการอย่างมีประสิทธิภาพ อาจให้ครูอาจารย์ศึกษาดูงานโรงเรียนที่จัดโครงการฯ แบบพึ่งพาตนเองและจัดโครงการฯ อย่างมีประสิทธิภาพ

4.5 แหล่งเงินทุนจากการจัดตั้งกองทุนโครงการอาหารกลางวัน ระหว่างโรงเรียนในเขตอำเภอและนอกเขตอำเภอ ส่วนใหญ่ไม่ได้จัดตั้งกองทุนฯ ในโรงเรียน ต้องพึ่งพางบประมาณจากทางราชการเป็นส่วนใหญ่ โรงเรียนจัดหาเองบ้างบางส่วน ดังนั้น ทุก

โรงเรียน ควรจัดตั้งกองทุนโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนขึ้น เพื่อมีเงินทุนหมุนเวียนใช้อย่างต่อเนื่อง

4.6 การจัดโครงการเกษตรเพื่อการเรียนการสอนและนำผลผลิตที่ได้มาทำอาหารกลางวันนั้น มีในระดับน้อยหรือไม่มี ทั้งนี้ขึ้นกับปัจจัยด้านพื้นที่ของโรงเรียน และความเพียงพอของน้ำใช้ โรงเรียนนอกเขตอำเภอส่วนใหญ่มีพื้นที่มากกว่าโรงเรียนในเขตอำเภอ และน้ำใช้เพียงพอ ดังนั้น โรงเรียนที่มีปัจจัยสนับสนุนดังกล่าว จะต้องวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้านการเกษตรให้เกิดประโยชน์ และนำผลผลิตทางการเกษตรมาทำอาหารกลางวัน ซึ่งจะส่งผลให้โรงเรียนสามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยจะต้องใช้กลวิธีให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการดำเนินโครงการอาหารกลางวันให้มากขึ้น

4.7 การบริหารจัดการโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน ที่เป็นอยู่ยังขาดระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้น ควรได้มีการวางแผนและเขียนแผนการจัดโครงการฯ เป็นลายลักษณ์อักษร ควรมีแผนปฏิบัติการ เพื่อใช้ในการควบคุมกำกับงาน และจัดประชุมคณะกรรมการดำเนินงาน อย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง

4.8 ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน คือ เงินจากกองทุนโครงการอาหารกลางวัน การได้รับความร่วมมือจากครูอาจารย์ การได้รับความร่วมมือจากนักเรียน ผู้บริหารเห็นความสำคัญของโครงการฯ ผู้บริหารสนับสนุนติดตามดูแลโครงการ การบริหารจัดการโครงการ น้ำดื่ม น้ำใช้ และการเสี่ยสละของคณะครูอาจารย์ ดังนั้น ผู้บริหารโรงเรียนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรให้ความสำคัญต่อปัจจัยดังกล่าว เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมาย

5. กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลงได้ด้วยการสนับสนุนทุนวิจัยจากมหาวิทยาลัยขอนแก่น และได้รับความร่วมมืออย่างดีจากสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยขอขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้ ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่กรุณาตรวจความเที่ยงตรงในเนื้อหาของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ และขอขอบพระคุณผู้บริหารโรงเรียน คณะครูอาจารย์ และนักเรียนกลุ่มตัวอย่างที่ให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลเป็นอย่างดี

6. เอกสารอ้างอิง

- สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น. งานข้อมูลสถิติและรายงาน. ฝ่ายแผนงานและงบประมาณ. 2541. สารสนเทศทางการศึกษา ประจำปีการศึกษา 2541. สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น.
- _____. 2539. โครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน. สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น.
- _____. หน่วยศึกษานิเทศก์. 2539. สรุปภาวะโภชนาการนักเรียนระดับประถมศึกษา (ในปีการศึกษา (เอกสารอัดสำเนา)
- สำนักงานโครงการอาหารกลางวัน. 2538. โครงการอาหารกลางวัน. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น. 2541. รายงานประจำปี 2540. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น.
- Worthen, B.R. and Sanders, J.R. 1973. Educational Evaluation : Theory and Practice. Belmont, California : Wadsworth.

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของครูอาจารย์ จำแนกตามการจัดโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันระหว่างโรงเรียนในเขตอำเภอและนอกเขตอำเภอ (n=120)

กลุ่มตัวอย่าง	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ความแตกต่างเฉลี่ย	t-value	p-value
โรงเรียนในเขตอำเภอ	2.11	0.97	-0.48	-3.739	0.000*
โรงเรียนนอกเขตอำเภอ	2.59	1.03			p<0.05

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของนักเรียน จำแนกตามการได้รับบริการด้านคุณภาพอาหาร ระหว่างโรงเรียนในเขตอำเภอและนอกเขตอำเภอ (n = 200)

การได้รับบริการด้านคุณภาพอาหาร	ในเขตอำเภอ Mean, (S.D.)	นอกเขตอำเภอ Mean, (S.D.)	ความแตกต่างเฉลี่ย	t-value	p-value
อาหารมีคุณค่าทางโภชนาการ	3.31 (0.61)	3.12 (0.70)	0.19	2.818	0.005* p<0.05
อาหารสะอาด	3.68 (0.49)	3.56 (0.64)	0.11	2.019	0.04* p<0.05
อาหารปรุงใหม่ไม่จืด	3.64 (0.88)	3.58 (0.96)	0.06	0.650	0.516 p>0.05
อาหารไม่ใส่สีย้อมผ้าหรือสีอุตสาหกรรม	2.60 (1.45)	2.55 (1.44)	0.05	0.346	0.729 p>0.05
เครื่องปรุงอาหารมีเครื่องหมาย อย.	3.65 (0.66)	3.95 (4.12)	-0.29	-1.001	0.318 p>0.05
อาหารไม่ใส่ผงชูรส	2.39 (0.94)	2.21 (0.98)	0.18	1.875	0.062 p>0.05
อาหารรสชาติอร่อย	3.52 (0.60)	3.49 (0.58)	0.03	0.506	0.613 p>0.05
อาหารราคาถูก	2.92 (0.95)	2.94 (1.06)	-0.02	-0.198	0.843 p>0.05
อาหารมีให้เลือกหลายชนิด	2.23 (0.96)	2.11 (1.00)	0.13	1.276	0.0203 p>0.05
อาหารแต่ละจานปริมาณเพียงพอ	3.32 (0.66)	3.24 (0.66)	0.085	1.287	0.199 p>0.05

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของนักเรียน จำแนกตามการได้รับการฝึกสุขนิสัยในการรับประทานอาหาร ระหว่างโรงเรียนในเขตอำเภอและนอกเขตอำเภอ ($n = 200$)

การได้รับการฝึกสุขนิสัย ในการรับประทานอาหาร	ในเขตอำเภอ Mean, (S.D.)	นอกเขตอำเภอ Mean, (S.D.)	ความแตกต่าง เฉลี่ย	t-value	p-value
ล้างมือก่อนกิน อาหาร	3.63 (0.61)	3.75 (0.47)	-0.12	-2.214	0.027* p<0.05
แปรงฟันหลังอาหาร	2.97 (0.79)	3.35 (0.87)	-0.38	-4.511	0.000* p<0.05
เก็บจานชามภายหลัง กินเสร็จ	3.54 (0.51)	3.89 (0.38)	-0.13	-2.774	0.006* p<0.05
ล้างจาน ชาม ช้อน ของตนเอง	3.54 (0.83)	3.61 (0.75)	-0.007	-0.884	0.377 p>0.05
ดื่มน้ำหลังกินอาหาร	3.91 (0.34)	3.88 (0.45)	0.025	0.622	0.534 p>0.05
มารยาทบนโต๊ะ อาหาร	3.05 (0.62)	2.93 (0.71)	0.11	1.721	0.086 p>0.05

* p<0.05

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของนักเรียน จำแนกตามการดูแลสุขภาพโภชนาการในโรงเรียน ระหว่างโรงเรียน
ในเขตอำเภอและนอกเขตอำเภอ ($n = 200$)

การดูแลสุขภาพโภชนาการในโรงเรียน	ในเขตอำเภอ Mean, (S.D.)	นอกเขตอำเภอ Mean, (S.D.)	ความแตกต่าง เฉลี่ย	t-value	p-value
อ่างล้างมือเพียงพอ	3.27 (0.80)	3.25 (0.84)	0.015	0.183	0.855 $p > 0.05$
โรงอาหารสะอาด	3.15 (0.62)	3.23 (0.66)	-0.008	-1.250	0.212 $p > 0.05$
น้ำดื่มเพียงพอ	3.57 (0.62)	3.57 (0.57)	0.005	0.084	0.933 $P > 0.05$
ผู้ขายสวมหมวกคลุมผม	1.93 (0.92)	1.70 (0.95)	0.23	2.452	0.015* $p < 0.05$
โรงครัวสะอาด	3.22 (0.59)	3.26 (0.65)	-0.035	-0.562	0.574 $p > 0.05$
ผู้ขายอาหาร แต่งกายสะอาด	3.31 (0.81)	3.14 (1.09)	0.18	1.825	0.069 $p > 0.05$
ผู้ขายสวมรองเท้าหุ้มส้น	2.11 (1.09)	2.06 (1.11)	0.005	0.454	0.650 $p > 0.05$
ผู้ขายอาหารตัดเล็บสั้น และสะอาด	3.40 (0.74)	3.03 (1.00)	0.37	4.188	0.000* $p < 0.05$
การปกปิดอาหารมิดชิด ไม่มีแมลงวันตอม	3.43 (0.62)	3.41 (0.78)	0.025	0.353	0.724 $p > 0.05$
มีการกำจัดขยะทุกวัน	3.47 (0.68)	3.53 (0.66)	-0.006	-0.968	0.334 $p > 0.05$
ผู้ขายสวมผ้ากันเปื้อน	2.98 (1.08)	2.61 (1.18)	0.37	3.229	0.001* $p < 0.05$
การล้างภาชนะสะอาด	3.67 (0.54)	3.67 (0.55)	-0.005	-0.092	0.927 $p > 0.05$

* $p < 0.05$